

MEĐUNARODNA EKONOMIJA

Dr Saša Obradović *

ILEGALNI TOKOVI MEĐUNARODNOG KAPITALA I OFFSHORE FINANSIJSKE INSTITUCIJE

Apstrakt: *U ovom radu želim da odgovorim na pitanja, kako i gde se ulaže i sklanja kapital zarađen u politički nestabilnim zemljama, sklonim čestim krizama. Kriminalne aktivnosti poput organizovanja piramidalne štednje, šverca i prodaje duvana, cigareta, droge, oružja i nafte u bliskoj prošlosti donosile su pojedincima i političkim moćnicima ogromne zarade na balkanskim prostorima. Gde i kako je završio taj ogromni kapital iz siromašne Srbije i ostalih zemalja sa ovih prostora? Rad je potkrepljen primerima iz svetske prakse i u osnovi se sastoji iz dva dela. Prvi deo odnosi se na prikaz offshore finansijskih centara, dok je drugi deo konkretno usmeren na analizu operacija ilegalnog transfera novca i njegovog ubacivanja u legalne međunarodne tokove. Dati su i pokušaji međunarodne regulacije da se ilegalni transfer kapitala spreči.*

Ključne reči: *kriminalne aktivnosti, kapital, offshore finansijski centar, pranje novca i bekstvo kapitala.*

ILLEGAL INTERNATIONAL CAPITAL FLOWS AND OFFSHORE FINANCIAL INSTITUTIONS

Abstract: *In this article, I want to give answer to questions such as how and where capital is earned, invested and moved in politically unstable countries with a propensity to frequent crises. Criminal activities such as organizing pyramidal savings, smuggling and sale of tobacco, cigarettes, drugs, arms and oil in the near past brought huge earnings to individuals and politically powerful figures, in the Balcan area. Where and how did these huge amounts of capital from poor Serbia and other countries from this area end? The article has examples from the world practice and it basically consists of two parts. The first part gives description of the offshore financial centres,*

* Ekonomski fakultet, Kragujevac

while the second part is concretely directed towards the analysis of operations of illegal money transfer and its injections into legal international flows. There are also attempts of international regulations to stop illegal capital transfer.

Key words: *criminal activities, capital, offshore financial center, money laundering, capital flight.*

Poreklo i karakteristike offshore finansijskih centara

Offshore finansijski centri su nastali sa potrebom kretanja finansijskih sredstava da bi se izbegla kontrola, ispitivanje i provera od strane relevantnih autoriteta unutar posmatrane zemlje. Prekogranično kretanje kapitala vršeno je u nameri da se obezbedi tajnost vlasnika kroz solidnu zaštitu transferisanih fondova u inostranstvu. Osnova takvog pristupa zasnivala se na državnom suverenitetu koji se osigurava kroz domaće zakone i odgovarajuću politiku. Na bazi poštovanja nacionalnog suvereniteta, stranci imaju limitirani pristup i skoro nikakvu kontrolu nad domaćim bankama. Za banke involvirane u ovakav tip finansiranja, postoje određene regulacije iz zemalja, gde ta institucija ima licencu, pri čemu je nivo supervizije različit u zavisnosti od lokacije. Rang supervizorske funkcije može biti od stroge i čvrste kontrole lokalnih autoriteta do potpuno labave supervizorske funkcije u cilju obezbeđenja maksimalnog prijema kapitala.

Takvi centri rukovođeni su sledećim načelom **“money has no smell”**, što znači da nije bitno poreklo novca, niti od čega je i zbog čega je taj kapital transferisan u određeni finansijski centar. Zato su offshore finansijski centri pogodni za ljude i kompanije koji žele da izbegnu zakon uz ostvarenje maksimalne finansijske privatnosti. Zahtevi iz pogledu objavljivanja finansijskih informacija svedeni su u takvim centrima na najnužniji minimum. Na taj način obezbeđene su mogućnosti za sve one koji voljno žele da izbegnu dejstvo zakona zemlje iz koje potiču, u smislu izmirivanja poreskih ili drugih vidova obaveza prema državi. Na drugoj strani, gubitak poreskih prihoda za pogođene zemlje znači redukovanje sposobnosti održavanja javnih servisa i njihovog finansiranja, što može otežati situaciju npr. u obrazovanju, kulturnim delatnostima i/ili zdravstvenoj zaštiti.

Priroda bankarske tajnosti i konfidentnosti u offshore finansijskim centrima privlači kapital uključen u međunarodne kriminalne aktivnosti. U takvim bankama ne postavljaju se pitanja o investitorima i depozitarima, s

obzirom na vrlo nizak stepen regulacije finansijskog okruženja. Offshore finansijski centri ohrabruju bekstvo kapitala i zbog privlačne poreske regulative, tako da se ljudi i kompanije iz zemalja sa visokim porezima, često odlučuju na poresku evaziju, putem transfera sopstvenih fondova. Kraj hladnog rata naročito je ohrabrio zemlje u tranziciji da ponude takav tip finansijskog servisa uz krajnje blagonaklonu superviziju, a sve u cilju privlačenja i stvaranja mogućnosti za dobar biznis. Često su se mogle naći reklame za takve banke putem interneta, koje bi u ponudi konvencionalnog bankarstva nudile i niz usluga iz oblasti investiranja¹.

Prednosti poslovanja kroz ovakve institucije nisu limitirane geografskim lokacijama, niti poreskim, domaćim zakonodavstvom. Upravljanje sopstvenim računima otvorenim u ovim bankama, putem odgovarajućih softvera i kompjuterskog pristupa, omogućeno je iz bilo koje zemlje u svetu. Međutim, ne treba zaboraviti da offshore finansijski centri takođe obezbeđuju širok spektar legitimnih poslovnih usluga. Osnovne karakteristike offshore finansijskih centara su sledeće:

1. postojanje pravne regulative kojom se podržava visok stepen tajnosti, poverenja i sigurnosti u poslovanju sa bankarskim računima klijenata;
2. nepostojanje ili minimalna kontrola u vezi sa uplatama i isplata sa računa klijenata;
3. geografska blizina u odnosu na razvijene ekonomije;
4. solidna komunikaciona logistika (putevi, telekomunikacije, aerodromi i objekti za smeštaj);
5. visok stepen političke stabilnosti, jer niko ne želi da ulaže kapital u zemlju, gde mu nije garantovana lična bezbednost ili mogućnost podizanja novca, onda kada to želi;
6. finansijske usluge su obezbeđene uglavnom, za nerezidente;
7. nepostojanje poreskih opterećenja ili minimalno oporezivanje;

Kompanije i pojedinci iz politički i ekonomski nestabilnih zemalja imaju potrebu za poslovanjem sa poznatim bankama međunarodnog kredibiliteta. Ekonomska logika nalaže da je bolje poslovati kroz banke u offshore finansijskim centrima, nego držati novac i ostale dragocenosti u skrivenim sefovima u zidu ili zakopan u dvorištu. Obično finansijski servisi banaka u ovim centrima nisu raspoloživi u potpunosti za lokalno stanovništvo, već isključivo

¹ www.paritate.lv.aboutparitate.htm

za inostranu klijentelu koja je privučena, pre svega kroz atraktivne mogućnosti ulaganja i poreske olakšice. Bankarska sigurnost i tajnost glavna su odlike međunarodnih banaka koje posluju u ovim centrima uz naravno, obezbeđenje varijeteta usluga koji mogu odgovarati, pre svega globalnim klijentima. Offshore finansiranje predstavlja korisnu ekonomsku aktivnost u razvoju zemalja koje ne raspolažu prirodnim resursima, tako da nije slučajno što je veliki broj ovih centara smešten u malim zemljama. Komparativne prednosti ovih zemalja jesu pre svega humani kapital i lokacija. Ono što je često karakteristično za ove zemlje je visoka razvijenost sektora turizma, koji predstavlja osnovnu delatnost lokalnog stanovništva, naročito u ostrvskim destinacijama.

Tabela 1: Offshore finansijski centri u Evropi i Americi

Evropa	Amerika
Kipar	Kajmanska ostrva
Rusija	Devičanska ostrva
Švajcarska	Bermudska ostrva
Lihtenštajn	Antigva i Barbuda
Luksemburg	Holandski Antili
Gibraltar	Kaikos ostrva
Monako	Barbados
Irska	Bahami
	Grenada
	Panama
	Urugvaj
	Aruba

Izvor: Hughes E. J., MacDonald S.B. *International Banking, New York, 2002.*, str. 185.

Ilegalni tokovi međunarodnog kapitala

Bekstvo kapitala (capital flight) predstavlja ubrzano povlačenje finansijskih fondova, nastalo kao rezultat gubitka poverenja u vladu i državu. Ovakvi fondovi se često nazivaju “vrućim novcem“ (hot money), jer se kreću od jedne do druge destinacije na bazi motiva potencijalnih dobitaka, zbog novonastalih turbulentnih okolnosti, ili zbog brige u vezi sa potezima vlade. Legalna komponenta “letećeg“ kapitala predstavlja finansijske tokove iz jedne u drugu zemlju nakon odgovarajućeg oporezivanja. Zvanično dokumentovana

kroz računovodstvene i poreske izveštaje odgovarajućih entiteta, ova komponenta može blagotvorno delovati na privredni rast posmatrane zemlje. Glavna karakteristika ove komponente jeste kretanje motivisano izbegavanjem rizika kroz traženje sigurnosti i bezbednog utočišta. Kod ilegalne komponente kretanje je motivisano čuvanjem tajnosti, diskrecije i anonimnosti. Uglavnom je rezultat poreske evazije. Obično je prikriivena prethodnom transakcijom koja je adekvatno dokumentovana, ali u znatno manjem obimu ili neadekvatno dokumentovanom transakcijom. Stvarna transakcija ilegalne komponente kapitala se gubi iz bilo kakve dokumentacije, kojom bi se dokazalo njeno postojanje u zemlji porekla.

Pranje novca (money laundering) je direktno povezano sa bekstvom kapitala. To je akt transformacije profita zarađenog kroz kriminalne aktivnosti u legalan profit. Obično se smatra da trgovina drogom može generisati veliki profit za kratko vreme, ali ovo nije jedina delatnost koja je obuhvaćena pranjem novca. Pored trgovine drogom, velike sume novca u okviru ove kategorije mogu poticati od blisko povezanih i srodnih delatnosti, kao što su šverc cigareta; trgovina i krijumčarenje ukradenog zlata, novca od ucena i otmica, umetničkih dela, ljudskih organa, oružja i itd. Izolovane države često preduzimaju finansijske transakcije u nameri da izbegnu međunarodne sankcije, kako bi obezbedile tehnologiju i oružja masovnog uništenja ili neophodna finansijska sredstva, radi održanja nedemokratskih režima. U okviru transakcija pranja novca nalaze se i transakcije koje obavljaju razne terorističke grupe u realizaciji sopstvenih ciljeva širenja straha. Veliki profiti zarađeni od strane pojedinaca, kroz različite vidove ilegalnih aktivnosti se mogu kroz odgovarajuće međunarodne transakcije učiniti legalnim. U okviru pranja novca razlikuju se nekoliko faza:

1. transfer fondova u inostranu finansijsku instituciju najčešće u formi gotovine;
2. kretanje i premeštanje novca iz jedne u drugu finansijsku instituciju, kako bi se kroz što veći broj transakcija, između različitih banaka zamaskirao originalni izvor i vlasnik tog novca;
3. nakon određenog vremena i brojnih transakcija u ovoj fazi vrši se reinvestiranje novca i njihovo legalizovanje kroz kupovinu dobrostojećih firmi, nekretnina i ulaganja u ostale profitabilne poslove, pri čemu stvarni vlasnik, često ostaje nevidljiv.

Glavnu ulogu u izvođenju ovih operacija imaju pojedinci - kuriri koji vrše premeštanje novca između različitih finansijskih institucija i zemalja. Novac se u formi gotovine iznosi od strane kurira preko granice zemlje porekla u offshore finansijski centar. Često je ove operacije potrebno izvoditi preko kurira sa manjim iznosima, koji deponuju novac u veliki broj banaka i u većem broju transakcija, ali na način da se izbegne visina sume koja zahteva prijavljivanje supervizorskim autoritetima. Takve operacije koje uključuju veliki broj učesnika, transakcija i finansijskih institucija organizuje glavni koordinator, koji predstavlja osobu od poverenja vlasnika kapitala. Najčešći problem koji se pri tome javlja jeste transport velikih količina novčanica u sitnim apoenima. Kretanje sa gotovinom velike mase i količine može biti problem. Tako na primer, SAD predstavljaju najveće tržište droge u svetu koje generiše ogromne sume profita, koje treba prebaciti preko granice, kako bi ih vlasnik neometano koristio². Pranje novca može uticati negativno na kretanje kamatnih stopa, s obzirom na osetljivost visoko integrisanih tržišta kapitala. Reinvestiranje fondova vrši se po šemama koje je teško otkriti i detektovati i često nije rukovođeno ekonomskim principima ostvarivanja viših stopa prinosa. Ovakvim vidom finansijskog kriminala može se uticati na stabilnost i ekonomski razvoj posebno malih zemalja. Za svaku banku uključenu u međunarodni biznis pitanje pranja novca ne može biti tako lako zaobideno, pa se zbog toga u mnogim zemljama od banaka zahteva preduzimanje protivmera. Postoji zakonska obaveza upozorenja bankarskog menadžmenta i supervizorskih institucija, pri pojavi sumnjivih transakcija. Nepreduzimanje takvih mera u mnogim zemljama rezultira odgovarajućim akcijama protiv involviranih institucija.

Švajcarska – tradicionalni evropski izbor

Švajcarska kao offshore finansijski centar ima dugu tradiciju zasnovanu na istorijskim i geografskim razlozima. Sama zemlja bila je neadekvatna za ekstenzivnu kultivaciju uz mnogobrojne nepristupačne terene, izolovane doline i visoke planine. Uprkos svim izazovima, ova zemlja uspela je da izgradi svoju poziciju važnog svetskog, finansijskog i turističkog centra. Politička stabilnost uprkos regionalnim i kantonalnim razlikama, samo je pojačala privlačnost ove zemlje u očima inostranih investitora. Razvoj sofisticiranog bankarskog sektora

² U.S. Department of State, Bureau of Narcotics Affairs, *International Narcotics Control Enforcement Report 1999*. Washington D.C.

unapredio je poziciju Švajcarske kao offshore finansijskog centra. Tri su institucije odigrale značajnu ulogu u ovakvom razvoju događaja i to: Credit Suisse Group, Union Bank of Switzerland i Swiss Banking Corporation³. Većina poslovanja ovih banaka odvija se izvan matične zemlje. Ove banke se nalaze u svetskom vrhu globalizovanih finansijskih institucija.

Šta je najviše uticalo na poziciju ove zemlje da postane dominantno odredište i sigurna luka za kapital iz celog sveta? Tokom burnih političkih previranja i ratova u Evropi (1914-1945. godine) švajcarska neutralnost pomogla je širokom privlačenju fondova pojedinaca i kompanija. Nakon Drugog svetskog rata, Švajcarska je preuzela ulogu vodećeg offshore finansijskog centra, na bazi dobro čuvane tajnosti i šifrovanih računa⁴. **Šifrovani računi** obrazuju se po principu zamene imena vlasnika računa specijalno numerisanim kodom. Taj numerisani kod sastojao se od serije cifara i slova i predstavlja jedini način putem kojeg bi službenik banke mogao identifikovati račun. Ime stvarnog vlasnika računa zapisivalo bi se u specijalnim glavnim knjigama kojim je raspolagao samo glavni menadžer. Lokacija u srcu Evrope kao i razvijeni turizam, uz opšte poznatu bankarsku tajnost privukle su značajne svote novca.

Tradicija tajnosti i razvijeni servisi offshore banakarstva, stvarali su tokom određenih perioda probleme švajcarskim bankarima. Optužbe u vezi sa pranjem novca, kao i pitanje oduzete jevrejske imovine, transferisane od strane nacista tokom Drugog svetskog rata, najvažnija su pitanja sa kojima se Švajcarska suočila tokom kasnih 90-tih godina prošlog veka. Pitanje jevrejskog novca rešavalo se kroz postepenu repatrijaciju, mada predstavlja komplikovan politički spor. U pogledu pranja novca, preduzeta je mnogo odlučnija akcija s ciljem da se ne uspostave restrikcije na međunarodna kretanja kapitala, i zadrži naglasak na bankarskoj tajnosti i sigurnosti. Pravna regulativa kojom je pranje novca kriminalizovano, stupila je na snagu u formi zakona usvojenog u Švajcarskom parlamentu 1997. godine. Po osnovu ovog zakona sve finansijske institucije bile su u obavezi da prijave sumnjive transakcije. Kao prvi potez po osnovu ovog zakona doneta je sudska odluka, kojom se naređuje transfer finansijskih fondova bivšeg filipinskog predsednika Markosa nazad ka Filipinima. Pitanja repatrijacije zaplenjene jevrejske imovine tokom rata i pranja novca, predstavljala su teška i osetljiva iskušenja za švajcarske vlasti i bankare.

³ Timewell S., *Going Global*, The Banker, February 1999., str. 40

⁴ Arthur J. M., *Swiss Bank Accounts: A Personal Guide to Ownership Benefits and Use*, New York, 1990.

Napori da se sačuva i usmeri offshore bankarska delatnost na korporacije i bogate pojedince sa legitimnim izvorima prihoda definisani su kroz pravnu regulativu i odgovarajuću međunarodnu saradnju. Švajcarska ima aktivnu ulogu u supervizorskim aktivnostima Banke za međunarodna poravnanja (Bank for International Settlements), član je **Saveta evropske konvencije o pranju novca (Council of Europe Convention on Money Laundering)** i uključena je u **Snage finansijskog akcionog zadatka (Financial Action Task Force (FAFT))**. Takođe saraduje sa vodećom zemljom (SAD) u ovom pogledu, koja konstantno prati aktivnosti u vezi sa ilegalnim transferima novca. U izveštaju (International Narcotics Control Enforcement Report) kojim se potvrđuje razmena osetljivih podataka navodi se nekoliko uspešnih operacija⁵. Može se reći da je čuvana i tradicionalna tajnost švajcarskih banaka kontraverzna, pa čak i da je erodirala, iako je Švajcarska zadržala ulogu jednog od najboljih offshore finansijskih centara.

Karipska ostrva – miks međunarodnog turizma i bankarstva

Većina karipskih ostrva je idealna za obavljanje pranja novca. Ostrvske državnice u regionu su u blizini zemalja, velikih proizvođača droge, sa jedne strane i najvećeg tržišta za narkotike, na drugoj strani. Ove zemlje nalaze se na pogodnim linijama krijumčarenja. Imaju relativno male vlade, limitiranu zakonsku prinudu i supervizorske mogućnosti. Orijentisanost na turizam dominira kao privredna grana u zapošljavanju lokalnog stanovništva, pri čemu je sama priroda ove delatnosti, intenzivna u gotovinskim novčanim transakcijama.

Sama kombinacija atraktivnih mesta za posetu, sa pratećim sadržajima omogućava plodan razvoj offshore bankarstva. Jedan od deset najvećih offshore finansijskih centara u svetu jesu Bahami⁶, koji po svojoj lokaciji pružaju atraktivne mogućnosti za razne vrste finansijskih ulaganja. Značajna politička stabilnost, izvrsna komunikaciona mreža, odlična obrazovanost lokalne radne snage, čine Bahame veoma pristupačnim za obavljanje finansijskih operacija sa većinom evropskih i američkih finansijskih centara. Blizina SAD sigurno značajno utiče na razvoj Bahama kao offshore finansijskog centra. Prema podacima Centralne banke Bahama, bankarska delatnost učestvuje sa 15% u

⁵ U.S. Department of State, Bureau of Narcotics Affairs, *International Narcotics Control Enforcement Report 1997*. Washington D.C. str. 113-115

⁶ Kevin J.H., *The Bahamian Economy: An Analysis*, The Bahamas, 1994.

stvaranju BDP, dok se za offshore bankarstvo smatra da obuhvata upravljanje finansijskom imovinom od oko 200 milijardi dolara. U 1997. godini preko 60000 međunarodnih poslovnih korporacija poslovalo je na Bahamima⁷. Portfolio menadžment i međunarodne investicije postale su važan sektor u okviru offshore finansijskih aktivnosti. Glavni dokument kojim se reguliše poslovanje bahamskih offshore finansijskih centara jeste Regulacioni akt banaka i trust kompanija (The Banks and Trust Companies Regulation Act), donet još 1965. godine, ali još uvek predstavlja kamen temeljac za glavne tipove finansijske aktivnosti domaćeg i međunarodnog komercijalnog i investicionog bankarstva. Tri su elementa jako bitna u očuvanju konfidentnosti bankarskih institucija na Bahamima i to vlada, bankarski menadžment i advokatske kancelarije.

Napori za uspostavljanjem Bahama kao centra za legitimne klijente i biznis, naročito su se pojačali nakon incidenta u ranim 80-tim godinama, kada su SAD optužile vladu Bahama i Kanadsku banku (Bank of Nova Scotia) za pranje novca od trgovine drogom. Kolumbijski narko trgovac Karlos Lether je 1984. godine priznao vlastima SAD da je platio između 3 i 5 miliona dolara vladi Bahama tokom 1981. godine za usluge u offshore finansijskim centrima. Tokom 1996. godine Centralna banka Bahama izdala je uputstvo finansijskim institucijama u vezi sa aktivnostima pranja novca, na bazi novog zakona koji tretira ovu problematiku. Pri Centralnoj banci i ministarstvu finansija obrazovana je posebna jedinica za monitoring finansijskog izveštavanja banaka i skeniranje potencijalnih klijenata.

Kod mnogih karipskih zemalja preduzete su određene mere da se redukuje problem pranja novca. Međunarodni regulatorni napori u vezi sa ovom problematikom posebno se preduzimaju od strane FATF koji kao organizacija izdaje "crnu" listu zemalja i teritorija koja su označene kao pogodne za sumnjive transakcije. Na toj listi su često bile uključene sledeće zemlje: Bahami, Kajmanska ostrva, Lihtenštajn, Rusija, Antigva i Barbuda itd. Uprkos protestima vlada ovih zemalja, neke od njih ne čine ili nemaju dovoljno snage da se izbore sa ovim problemima. FATF naročito insistira na sprovođenju, odnosno na uvođenju zakona kojima se podržavaju transparentnost, međunarodna kooperativnost i izveštavanje u vezi sa sumnjivim transakcijama.

⁷ Hughes E. J. ,MacDonald S.B. *International Banking*,New York, 2002. str.192

Antigva i Barbuda predstavljaju jedno od najpogodnijih mesta za pranje novca u Karibima⁸. Većina vlada i monetarnih autoriteta visokorazvijenih zemalja izdala je niz mera i upozorenja u vezi sa poslovanjem domaćih banaka sa ovim područjem. Antigva i Barbuda imaju veoma razvijenu offshore finansijsku delatnost, strogu bankarsku tajnost uz limitirane regulatorne mogućnosti koje čine ova ostrva najatraktivnijim finansijskim centrima za pranje novca⁹. Tokom 1999. godine vlada SAD izdala je upozorenje finansijskim institucijama da tretiraju transakcije sa Antigvom uz ekstra oprez, zbog mekih zakona koje ova zemlja ima u vezi sa pranjem novca, i zbog slabe saradnje sa međunarodnim supervizorskim autoritetima. Istu meru upozorenja izdale su i britanske vlasti, pri čemu su banke iz ove zemlje obavezne da prijave svaku sumnjivu transakciju sa finansijskim institucijama Antigve, Nacionalnom obaveštajnom servisu za kriminal¹⁰. To se posebno odnosi na velika i neuobičajena kretanja fondova bez očigledne ekonomske svrhe, ali ne uključuje obavezu prijavljivanja svih transakcija sa Antigvom. Nakon ovih upozorenja pojačali su se naponi ove karipske zemlje u pravcu skidanja iste sa "crne" liste nekooperativnih zemalja FATF. Antigva i Barbuda učinile su određene napore da poboljšaju okvir regulative kojim se tretira pranje novca u skladu sa preporukama FATF početkom prve decenije 21. veka.

Međutim, u čitavom regionu karipskih offshore finansijskih centara postoje kompleksne relacije između ilegalne trgovine drogom, korupcije državnih službenika i različitih sfera uticaja koji su specifični za ostrvske zemlje.

Rusija i ilegalni tokovi međunarodnog kapitala

U drugoj polovini 90-tih godina Rusija je izrasla kao problematična zemlja za pranje novca od međunarodnih kriminalnih aktivnosti. "Novi kapitalistički poredak" ohrabrio je operacije transfera ilegalno stečenog kapitala. Kriminalni karteli, pre desetak godina kontrolisali su preko 40% ruskog bogatstva, što je

⁸ James C., *Antigua to Act on Money Laundering*, Financial Times, April 13, 1999., str.8

⁹ Maingot P. A. *The Offshore Caribbean in Modern Caribbean Politics*, Baltimore, 1993., str.263

¹⁰ Graham G. „James C., *UK Banks Warned over Dealings with Antigua*, Financial Times, April 19, 1999., str.7

status Rusije učvrstilo na poziciji vodeće svetske kleptokratije¹¹. Svojevremeno su zapadne vlade, MMF i međunarodne banke pozajmljivale novac Rusiji kako bi izbegla ekonomski krah i politički haos kako se ista ne bi povratila u beznadje komunizma. Iako su ruska preduzeća u velikoj meri privatizovana, rast privrede, još uvek ne daje očekivane rezultate. Stalno mešanje i podmitljivost državnih službenika, nedostatak transparentnosti i slabo definisane pravno poslovne relacije ojačali su kriminalne organizacije u Rusiji¹². To je postalo evidentno posle otkrivanja transfera pozajmljenih fondova MMF od strane ruske centralne banke ka privatnoj firmi Fimaco, kontrolisanoj na Kanalskim ostrvima (Channel Islands). Iz ruske centralne banke transferisane su devizne rezerve u periodu od 1993-97. godine u offshore finansijske centre u vrednosti od oko 50 milijardi dolara. Niko na Zapadu nije hteo da ruski eksperiment sa kapitalizmom propadne. Zbog toga su i kriterijumi pozajmljivanja bili relativno labavi. Sa druge strane, visok stepen nestabilnosti ekonomske i političke situacije, stvarao je mogućnosti za međunarodne banke u samoj Rusiji u pogledu visokih stopa profita.

List The Economist je poslovanje u Rusiji opisao na sledeći način: "Virtuelno je nemoguće reći da li je novac zarađen legitimno. To je zato što kriminal nije na marginama društva, već u samoj suštini i centru... Za pola ruskih banaka smatra se da su kontrolisane od strane kriminalnih sindikata"¹³. Evidentan je porast bekstva kapitala iz Rusije, na jednoj strani i pokušaj sadašnje ruske vlade da te probleme suzbije. Na drugoj strani, broj Rusa ispod službene linije siromaštva se u toku relativno kratkog perioda, 90-tih godina prošlog veka, povećao na 55 miliona. Tekući problemi u vezi pranja novca u Rusiji inicirali su akciju FATF da se ova zemlja stavi na međunarodnu „crnu listu“¹⁴. FATF je utvrdio da ruskim bankama nedostaje jasan sistem identifikacije klijenata; pouzdan sistem izveštaja o transakcijama; efektivne i vremenski efikasne procedure za utvrđivanje dokaza u vezi sa inostranim pranjem novca; potpuno operativno sposobna jedinica finansijskih istražitelja. Švajcarski istražitelji procenjuju da su ruske kriminalne organizacije oprale oko 40 milijardi dolara kroz švajcarske banke od kolapsa komunizma do početka

¹¹ The Economist, *Russian Organized Crime: Crime without Punishment*, August 28, 1999., str.7

¹² Handelman S., *Comrade Criminal: Russia's new Mafia*, New Haven, 1995.

¹³ The Economist, *Russian Organized Crime: Crime without Punishment*, August 28, 1999., str.5

¹⁴ Alden E., *Blacklist Leaves A Mark on Money Laundering*, Financial Times, December 5, 2000.,str.4

1999. godine¹⁵. To je iniciralo Rusiju da ratifikuje dve konvencije Saveta Evrope o ekstradiciji i pravnoj pomoći pri kriminalnim istragama. Pored svih mera koje se čine u pogledu zaustavljanja prljavog novca iz Rusije, one još uvek nisu dale očekivane rezultate.

Međunarodni regulatorni napor

U globalizovanom ekonomskom sistemu postoji stalna pretnja međunarodnog pranja novca i ostalih finansijskih prevara za sigurnost nacionalnih bankarskih sistema i samim tim ekonomija u celini. Postoje brojni pokušaji da se uspostavi međunarodna pravna regulativa, koja bi tretirala ovu problematiku. Najznačajniju međunarodnu instancu u borbi protiv ilegalnih tokova međunarodnog kapitala predstavlja Snaga finansijskog akcionog zadatka (FATF), osnovana na ekonomskom samitu G-7 u Parizu 1989. godine. U suočavanju sa kompleksnim, ekonomskim kriminalom, osnovna ideja ove organizacije jeste multidimenzionalni i zajednički pristup u odnosu na ove probleme. U svom sastavu FATF ima predstavnik zemalja OECD i dve organizacije: Evropske komisije (European Commission) i Saveta persijske saradnje (Gulf Cooperation Council). Uspostavljanje međunarodnog pravnog režima u vezi sa pranjem novca i globalni konsenzus između zemalja članica, bio je u početku prioritetan zadatak ove organizacije. Zadatak ustanovljenja i funkcionisanja međunarodnog režima, kojim bi se kontrolisali tokovi ilegalnih finansijskih fondova je težak. FATF, bez obzira na napore koje čini, nije u stanju da zaustavi ove operacije. Evidentan je pozitivan uticaj FATF u kreiranju seta međunarodnih pravila i regulative, kojima se destimuliše transfer i legalizacija finansijskih fondova sumnjivog porekla¹⁶.

U većini zemalja od banaka se zahteva uspostavljanje internih kontrola u cilju zaštite od pranja novca. Banke su u obavezi da prijave sumnjive transakcije i zakonski se tretira kao kriminalni akt voljno zanemarivanje istih od strane finansijskih službenika. Na primer, sumnjivim transakcijama u SAD-u smatraju se: dolazak klijenta na šalter banke sa torbom punom novca, polaganje depozita gotovine nešto manje od 10 000\$ (limit obaveznog izveštavanja

¹⁵ Boston Globe, *Swiss, Russians seek to cut Flow of Dirty Money*, March 3, 1999., str.11

¹⁶ Financial Action Task Force, *Financial Action Task Force on Money Laundering: Review to Identify Non-cooperation Countries or Territories: Increasing the Worldwide Effectiveness of Anti-Money Laundering Measures*, Paris, June 22, 2000., str 2-8

finansijskih transakcija); previsok tok gotovine iz poslova ili regiona koji su ekonomski depresirani. U cilju prevencije, od bankara se zahteva poznavanje backgrounda, svakog klijenta banke. Ovo uključuje sve aspekte bankarskih poslova od kreditnih pisama do privatnog bankarstva. Zbog toga je u izvođenju poslovnih transakcija preko banke neophodna evidencija identiteta klijenata. Bankarski službenici su u obavezi da preduzmu odgovarajuće akcije pri pojavi neuobičajenih obrazaca finansijskih aktivnosti na računu. U drugim zemljama se zahteva evidentiranje kupovine monetarnih instrumenata iznad određene vrednosti. U Australiji, Japanu, Velikoj Britaniji i mnogim drugim razvijenim zemljama neophodno je prijaviti gotovinske transakcije iznad određenih vrednosti, supervizorskim autoritetima. Posebno je zanimljivo zakonsko rešenje (The Hobbs Act), SAD kojim se omogućava eks teritorijalno dejstvo zakona na strane državljanke i institucije u slučaju ilegalnog transfera finansijskih fondova preko ove zemlje.

Bahrein, Luksemburg i Singapur ne dozvoljavaju pristup individualnim računima u cilju istraživanja kriminalnih aktivnosti, agencijama za sprovođenje zakona drugih zemalja. Obaveza da se obezbedi informacija o individualnim računima može dovesti finansijsku instituciju i njene službenike u poziciju kršenja zakona na Kajmanskim ostrvima i u Švajcarskoj. U Švajcarskoj je dozvoljeno preduzimanje civilne tužbe protiv banke u slučaju davanja poverljivih informacija o računima klijenata. Za davanje informacije u vezi sa računima klijenata agencijama za sprovođenje zakona u određenoj zemlji, neophodno je formalno uputiti zahtev Švajcarskom pravosuđu, uz pretpostavku da novac vlasnika računa potiče od kriminalne aktivnosti, koja je kao takva prepoznatljiva u švajcarskom zakonodavstvu.

Najefektivnija mera u vezi sa offshore računima ostaje interni monitoring unutar međunarodnih banaka. Većina banaka međunarodnog kredibiliteta zahteva od svojih klijenata, pri otvaranju računa da dostave prethodne reference i informacije povezane sa poreklom bogatstva. Posebno se vrši monitoring računa, pri neobičnim i velikim transakcijama koje mogu biti znak ilegalnih aktivnosti. Jedan od najznačajnijih izazova za offshore finansijsko poslovanje predstavlja prilagođavanje razvoju telekomunikacija i elektronske trgovine. Ova vrsta biznisa je multimilionska aktivnost, koju neće ugroziti naponi da se redukuju finansijski tokovi iz ilegalnih aktivnosti, pre svega kroz međunarodnu saradnju odgovarajućih autoriteta. Proces globalizacije međutim, podstiče sve offshore finansijske centre u pojačanu konkurenciju, što predstavlja teškoću u očuvanju i sprovođenju adekvatnih supervizorskih mera. Zbog toga će se u

budućnosti nastaviti debata u vezi njihove kontraverzne uloge u obavljanju poslova međunarodnog bankarstva.

Literatura:

1. Naylor R.T., *Hot Money and the Politics of Debt*, London, 1987.
2. U.S. Department of State, Bureau of Narcotics Affairs, *International Narcotics Control Enforcement Report 1997- 1999*. Washington D.C.
3. Timewell S., *Going Global*, *The Banker*, February 1999.
4. Arthur J. M., *Swiss Bank Accounts: A Personal Guide to Ownership Benefits and Use*, New York, 1990.
5. Kevin J.H., *The Bahamian Economy: An Analysis*, The Bahamas, 1994.
6. Hughes E. J., MacDonald S.B. *International Banking*, New York, 2002.
7. James C., *Antigua to Act on Money Laundering*, *Financial Times*, April 13, 1999.
8. Maingot P. A. *The Offshore Caribbean in Modern Caribbean Politics*, Baltimore, 1993.
9. Graham G. ,James C., *UK Banks Warned over Dealings with Antigua*, *Financial Times*, April 19, 1999.
10. *The Economist*, *Russian Organized Crime: Crime without Punishment*, August 28, 1999.
11. Handelman S., *Comrade Criminal: Russia's new Mafiya*, New Haven, 1995.
12. Alden E., *Blacklist Leaves A Mark on Money Laundering*, *Financial Times*, December 5, 2000.
13. *Boston Globe*, *Swiss, Russians seek to cut Flow of Dirty Money*, March 3, 1999.
14. Alden E., *Blacklist Leaves A Mark on Money Laundering*, *Financial Times*, December 5, 2000.
15. *Boston Globe*, *Swiss, Russians seek to cut Flow of Dirty Money*, March 3, 1999.
16. *Financial Action Task Force*, *Financial Action Task Force on Money Laundering: Review to Identify Non-cooperation Countries or Territories: Increasing the Worldwide Effectiveness of Anti-Money Laundering Measures*, Paris, June 22, 2000.

Internet izvori:

1. www.e-banking.org
2. www.obanet.org
3. www.jpbg.ml.com
4. www.paritate.lv